

ATATÜRK'ÜN EŞİ LATİFE HANIM'DAN ALİ FETHİ OKYAR'IN EŞİ GALİBE HANIM'A MEKTUPLAR

Doç. Dr. İhsan Sabri BALKAYA*

Öz

Bu çalışmanın konusunu Latife Hanım'ın Galibe Hanım'a yazdığı mektuplar oluşturmaktadır. Söz konusu mektuplar yedi tanedir. Mektupların üçü Latife Hanım Mustafa Kemal ile evli iken yazılmıştır. Diğer dört mektup ise Mustafa Kemal'den ayrıldıktan sonra yazılmıştır. Osmanlı Türkçesi ile yazılan mektupların bazı kısımları Fransızcadır.

Mektuplar yazıldığı dönemle ilgili olarak önemli bilgiler içermektedir. İlk defa yayımlanacak olan mektupların farklı bir bakış açısı sunarak alana önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

THE LETTERS FROM ATATÜRK'S WIFE MS. LATİFE TO ALİ FETHİ OKYAR'S WIFE MS. GALİBE

Abstract

The focus of this study is on the letters which Ms. Latife sent to Ms. Galibe . There are seven letters sent. Three of the letters were written while Ms. Latife was married with Mustafa Kemal. The other letters were written after Ms. Latife divorced Mustafa Kemal. Some parts of letters written in Ottoman Turkish are French.

These letters contain important information dealing with the period during which they were written. It is expected that these letters, which will be published for the first time, will significantly contribute to the field by adding a different perspective.

GİRİŞ

Atatürk'ün Latife Hanım'la evliliği ve bu evliliğin bitişi, Türkiye Cumhuriyeti tarihi açısından önemini ve popülerliğini hala korumaktadır. Bu

* Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Erzurum. (balkaya2003@yahoo.com).

konuda özellikle Latife Hanım'ın söyledikleri, yazdıkları ise ayrı bir önem taşımaktadır. 1925 yılı içerisinde Latife Hanım'ın yakın dostu, sırdaşı Ali Fethi Okyar'ın eşi Galibe Hanım'la paylaştıkları, bu evlilikle alakalı olarak oldukça önemli bilgiler içermektedir.

Galibe Hanım'ın Büyükada'da tarihe tanıklık eden konağında, 27-30 Ekim 2013 tarihleri arasında yapmış olduğumuz çalışmalar sırasında rastladığımız, Atatürk'ün eşi Latife Hanım'ın Galibe Hanım'a gönderdiği, bugüne kadar görülmemiş ve okunmamış olan mektuplar, Atatürk'le Latife Hanım arasındaki ilişkiye ışık tutacak niteliktedir.

Mektupların beşi 1925'te, biri 1926'da, biri de tarihsiz kaleme alınmıştır. Latife Hanım'ın Osmanlı Türkçesiyle Galibe Hanım'a yazdığı 7 mektupta bazı kısımlar Fransızca yazılmış olup mektupların üçü, Latife Hanım'ın Mustafa Kemal ile evli olduğu süre içerisinde; dördü ise Mustafa Kemal'den ayrıldıktan sonra yazılmıştır. Mektupların ikisi, "**Latife-Gazi Mustafa Kemal**"; ikisi, "**Latife**"; biri, "**Latife'den**" ifadesiyle; ikisi de "**Latife**" imzasıyla bitirilmiştir.

Latife Hanım'ın Mustafa Kemal ile evliyken yazdığı mektupların içeriği, üslubu ve yaklaşımı; ayrıldıktan sonra yazdıklarından oldukça farklılık arz etmektedir. Mektupların iki kadın arasında yazılmış olması, özel ve mahrem olması, ayrı bir önem ve hassasiyet taşımaktadır. Ancak, diğer taraftan Latife Hanım'ın Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal'in eşi olması; Galibe Hanım'ın ise, Mustafa Kemal'in 'akıl arkadaşım' dediği, bu devletin kuruluş öncesi ve sonrası mücadelelerde yer alan, elçilikten bakanlığa, bakanlıktan başbakanlığa kadar en üst düzeyde görev yapmış bir lider olan Ali Fethi Okyar'ın eşi olması, mektuplara ayrı bir tarihi hassasiyet ve önemi yüklemiştir.

Mektuplardan da anlaşıldığı üzere Latife Hanım'ın Galibe Hanım'la çok ama çok samimi iki dost oldukları görülmektedir. Devrin önemli iki şahsiyetinin hanımları arasında bu kadar içten yazışmalar, gündeme getirilen konuların saf ve temiz niyetlerle yazılmış olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Mektuplar, iki hanım arasında paylaşılması; duyguların, hissiyatın, psikolojik halin rahat yansıtılması bakımından da değerlidir. Latife Hanım, inandığı, güvendiği ve çok sevdiği Galibe Hanım ile duygularını, düşüncelerini, hayallerini, heveslerini sıkıntılarını paylaşmıştır.

Bir raslantı sonucu, Büyükada'da, eski çantalarda ve dolaplar içerisinde farklı evrakların arasında bulunan bu mektuplar, tarihin seyrini değiştirmeyecektir ama bilinenlere artı bilgiler katabilecek, yeni bakış açıları, farklı yorumlar yapma imkanı sunabilecektir.

Mektupların yazıldığı tarihler, içerikleri ve dile getirilen konular dikkate alınarak mektuplar şu şekilde tasnif edilmiştir:

1. Latife Hanım'ın, Gazi Mustafa Kemal'in Eşi Olarak, Galibe Hanım'a Yazdığı Mektuplar

Latife Hanım'ın yazdığı mektuplardan anlaşılmaktadır ki; Galibe ve Latife Hanımlar çok iyi iki dost ve arkadaşlardır. Bu iki dost, Galibe Hanım'ın eşi Ali Fethi Okyar'ın Paris Büyükelçiliğine atanması nedeniyle ayrı düşmüşlerdir. Bu ayrılığa her ikisi de çok üzölmüşlerdir. Galibe Hanım Paris'e gider gitmez arkadaşına mektup yazmıştır. Latife Hanım, aldığı bu mektuplara çok sevinmiş olduğunu, bu dost ayrılığında duyduğu derin üzüntüyü ise yazdığı satırların hafiflettiğini vurgulamıştır.

1.1. 25 Nisan 1925 Tarihli Mektup

'Çankaya, 25 Nisan 1925' tarihli mektubun sağ üst köşesinde ilk bakışta çiçek motifini andıran bir işaret bulunmaktadır. Dikkatli incelendiğinde bu işaretin lam, kef ve mim harflerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Yani 'Latife' ile 'Mustafa Kemal'in baş harflerinden bir şifre oluşturulmuştur. Zaten mektup da 'Latife-Gazi Mustafa Kemal' yazılarak sonlandırılmıştır.

Bu mektupta yazılan en önemli konulardan biri Mustafa Kemal'in parmağındaki rahatsızlıktan dolayı ailenin 15 gündür üzüntülü günler geçirdikleridir. Anlaşılan rahatsızlığı uzun bir süredir devam etmekte olan Mustafa Kemal'in tedaviye ikna edilmesinin hayli zor olduğudur. Mustafa Kemal ömrü boyunca hastalıklarının tedavisi konusunda çok uyumlu ve istekli olmamıştır.¹ Atatürk'ün bu tavrını, Ali Güler'in "Atatürk'ün Son Sözü" ve hastalıkları ile ilgili diğer çalışmalarda görmek mümkündür. Atatürk'ün parmağının tedavisinde, bir de yakın çevresinin, ikna edilmeye çalışıldığı vurgulanmaktadır. Latife Hanım, bu çevreden rahatsızlığını iki buçuk yıllık evliliği süresince bir çok defa dile getirmiştir. İhtimaldir ki, biten evliliğinde bu çevrenin etkili olduğunu da vurgulamıştır.

Latife Hanım, bu tedavi dolayısıyla evde kalabalığın daha da artığını, Mustafa Kemal'in ağrılarını gizleyemediğini yazarken herhalde böyle bir durumda hastanın fazla kalabalık ortamda olmamasına gerekli hassasiyetin gösterilmediğini anlatmak istemiş olmalıdır.

¹ Atatürk'ün hastalıkları karşısındaki bu tavrı, Ali Güler'in, Atatürk'ün Son Sözü Aleykümüselam, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2013. çalışmasında ve diğer çalışmalarda da yer almaktadır.

25 Nisan 1925 tarihli bu mektupta dile getirilen bir diğer konu, Şeyh Sait İsyanı ile ilgilidir. Şeyh Sait İsyanı 13 Şubat 1925'te başladığına göre mektubun yazıldığı gün isyanın 12. günüdür.² Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük iç tehditle başbaşa olduğu bir ortamda yazılmıştır. Latife Hanım'ın vurguladığı, Çankaya'daki kalabalığın bu çıkan isyandan da kaynaklanmış olacağını anlamak mümkündür. Belki de Mustafa Kemal'in parmağındaki bir operasyona zor ikna edilmesinde devletin karşı karşıya kaldığı bu buhranın da etkili olduğu söylenebilir. Çankaya'ya isyanın bastırılması ile ilgili olumlu haberlerin gelmesinin Mustafa Kemal'i çok mutlu ettiği, Atatürk'ün ağzından Latife Hanım'ın şu ifadeleriyle dile getirilmiştir:

“İşte cumhuriyet ordusu böyledir, Yunanlıların Paşa kumandanını irtica'a ve isyanın baş kumandanını ele geçirdi.”

“O tekin değildir, Ona çatmamak lazımdır”.

Mustafa Kemal başkomutanı olduğu Türk ordusunun bu ülke için hain emeller besleyenlerin her zaman korkulu rüyası olacağını bu vesileyle söylemiştir.

Bir buçuk ay sonra İstanbul'a gitme ihtimaliden söz eden Latife Hanım “... ufak bir değişikliğe her ikimizin de ihtiyacımız var...” derken önemli bir mesaj vermektedir.³ Yani Mustafa Kemal ile eşinin anlaşmazlıklarının, tartışmalarının artık ikisini de tahammülsüz bir noktaya getirdiğini ve bir mekan değişikliğinin zaruri olduğunu ifade etmektedir. Latife Hanım Ankara'da hayatın çok yoğun, kaba ve çekilmez olduğunu, İstanbul'a giderek bu ortamdan kurtulmak istediğini belirtmiştir. Hatta orada bolca gezeceğini, güzel giyineceğini yazarak Galibe Hanım'dan Paris'ten kendisine marka ve isimlerini belirttiği elbiseler göndermesi için bir miktar parayı da hesabına yatıracığını yazmıştır.

Mustafa Kemal ile Latife Hanım'ın evliliğinin, yaklaşık üç ay sonra bittiği düşünülürse, bu yazılanların hakikatin en uygun ve kapalı bir halde dile getirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

² 25 Nisan 1925 itibarıyla Diyarbakır, Elazığ, Genç, Muş, Ergani, Dersim, Mardin, Urfa, Siverek, Siirt, Bitlis, Van, Hakkari ve Erzurum'un Hınıs ve Kiğı ilçelerinde sıkıyönetim ilan edilmiş, TBMM'de hıyanet-i vataniye kanununa ekleme yapılmış, bir hafta sonra da hükümet değişikliği olmuştur. Dursun Ali Akbulut, Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri ve İnkılabı Karşı Tepkiler, Türkiye Cumhuriyet Tarihi II, s.52-53.

³ “Latife Hanım, İstanbul'a ilk defa 11 Kasım 1923'te gönderilmiştir. Latife Hanım'ın Köşk'teki tüm olaylara müdahalesi zaman zaman Gazi'nin canını sıkıyordu, yine aynı gecelerden birinde Latife Hanım'ın sofradan erken kalkması ve ertesinde yaşanan tartışmalar nedeniyle Gazi, Latife Hanım'ı İstanbul'a gönderecektir.” Fatih Bayhan, Latife Hanım'ın Kağıtları, Pegasus Yayınları, İstanbul, Kasım 2007, s.253.

Paris'e cevap olarak gönderilen mektuptan anlaşılan, Galibe-Ali Fethi çiftinin elçilik binasındaki çalışmalar dolayısıyla bir otele yerleştikleridir. Gündeme getirilen bir diğer konu ise yine bu 15 günlük süre içerisinde Latife Hanım'ın babası Muammer Bey ile en küçük kardeşi Münci'nin köşkte olduklarıdır. Muammer Bey'in Ankara'ya çocuk felci geçirmiş ve tedavi gören küçük oğlu Münci ile gitmiş olması, eniştesinin rahatsızlığı dolayısıyla mı yoksa normal bir ziyaret mi şeklinde olduğu mektuptan açıkça anlaşılmamaktadır. Muammer Bey Ankara'dan ayrılmış; oğlu Münci ise köşkte kalmaya devam etmiştir. Münci'nin eniştesi tarafından özellikle bırakılmadığı, Latife Hanım tarafından Galibe Hanım'a yazılmıştır.

1.2. Tarihsiz Mektup

Tarihsiz yazılmış olan bu mektubun boşanma öncesi yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu kanaatin oluşmasında, gönderilen mektubun 25 Nisan 1925 tarihli mektupla aynı kağıda yazılmış olması ve ayrıca giyim kuşamla ilgili siparişin devamı özelliğini taşıması belirleyici olmuştur. Dikkat çeken bir başka durum da bu mektubun sonunda sadece imza olarak "Latife" yazılmış olmasıdır. Bunun sebebinin mektubun yalnızca Paris'ten istenilen giyim ile ilgili olmasıdır, diye düşünülebilir. Latife Hanım bir önceki mektupta kısaca değindiği elbise ihtiyacını bu mektupta ayrıntılı bir şekilde kaleme almıştır. Gece ve gündüz için ayrı ayrı kıyafetler, kışlık kıyafetler, alınacakların markaları hatta alınacak yerleri bile belirtmiştir. Bu mektubun iki sayfası Fransızca yazılmıştır. Bu Fransızca bölümde Latife Hanım vücut ölçülerini yazmıştır. Tamamen teferruatlı bir bilgi vererek siparişlerinin dikilmesinde, hazırlanmasında hiç bir sorun yaşamak istememiştir. Bu kısma özel bilgileri içerdiğinden yer veilmemiştir.

Latife Hanım'ın zengin bir ailenin kızı olarak evlenmeden önce giyim konusunda gösterdiği hassasiyeti, Mustafa Kemal'in eşi olarak daha fazla gösterdiğini yazdıklarından anlamak mümkündür. Birinci mektupta Ankara'yı sevdiğini ancak sıkıldığını onun için İstanbul'a gideceğini ve bolca giyinip kuşanıp gezeceğini yazmıştır. İkinci mektubunu tamamen giyim-kuşam üzerine ayırması, bir hava değişimi amacıyla İstanbul'a yapacağı seyahatten dolayı olsa gerek.

1.3. 27 Haziran 1925 Tarihli Mektup

Latife Hanım'ın Galibe Hanım'a yazdığı bu mektup, büyük ihtimalle Mustafa Kemal'den boşanmadan önce yazılan son mektuptur. Bu mektupta dikkat çeken en önemli durumlardan biri, mektubun yazıldığı kağıtta bir başka simgenin olmasıdır. Bu simge 25 Nisan tarihli mektuptadaki simgeden çok farklıdır. Önceki mektupta simge sağ üst köşede iken bunda simge sol

üst köşededir. İkincisi ise bu simgenin Latin harflerinden oluşmasıdır. Dikkatle incelendiğinde, mektuptaki bu simge; M,K,L harflerinden yani Mustafa Kemal ve Latife Hanım'ın isimlerinin baş harflerinden oluşmuştur. Bu simgeyi asıl önemli kılan daha harf devrimi olmadan ve mektup Osmanlı Türkçesi harfleriyle yazılmış olmasına rağmen simgenin Latin harflerinden oluşmasıdır. Bu da şu soruyu akla getirmektedir: İki ay içinde değişen şey neydi ? İki ay önce yazılan mektupta Arap harflerinden oluşan bir simge ya da kaşe kullanılırken, iki ay sonra Latin harflerinden oluşan bir isim kaşesi neden kullanılmıştır? Tabii bu sorulara kesin verilecek bir cevap yoktur. Harf devriminden üç yıl önce böyle bir şeyin denenmesi, Köşk'te harf devrimi ile ilgili görüşmeler ve tartışmaların yapıldığının habercisi olabileceği gibi; İngilizce, Fransızca, Almanca ve Latince bilen Latife Hanım'ın kendiliğinden, hiç bir amaç gütmeyen kullanmış olabileceğini de düşündürmektedir.

Latife Hanım'ın bu mektubundan, Galibe Hanım'dan önceki mektubuna cevap aldığı anlaşılmaktadır. Galibe Hanım mektubunda çocuklarının kızamık geçirdiğini yazmış, Latife Hanım buna çok üzüldüğünü ve her ikisinin de fotoğraflarını beklediğini özellikle dile getirmiştir.

Latife Hanım'ın bu mektubunda dikkat çeken bir diğer husus Melahat Hanım'la İsmail Bey'in kavgaları ve dayaha varan şiddetin yaşandığıdır. İsmail Bey Latife Hanım'ın kendinden küçük erkek kardeşidir.⁴ Latife Hanım, kardeşinin eşiyle kavga etmesi olayına hayret ettiğini, şimdiye kadar tarafsız kaldığını, müdahale etmediğini söyleyerek bu durumun uzun zamandır olduğunu ortaya koymaktadır. Bir diğer ortaya çıkan durum ise Latife Hanım'ın kardeşi İsmail Bey'in dışişleri bakanlığının memuru olarak Paris Büyük elçiliğinde çalışıyor olması. Çünkü Latife Hanım mektubunda; eğer İsmail Bey görevinde hatalı ise Fethi Bey'i rahatsız ve huzursuz ediyorsa görevine son vermesini rica etmektedir. Zaten İsmail Bey'in Paris'den ayrılıp bir kaç gündür İstanbul'da olduğunu da belirterek gerçek durumun yakında ortaya çıkacağını yazmaktadır. Ama Latife Hanım bu olayda suçun kardeşinde olduğunu başta söylemeyi ihmal etmemektedir.

Mektubun devam eden kısmında yine diğerlerinde olduğu gibi giyimle ilgili hatırlatmalar, istekler dile getirilmiştir. Mustafa Kemal'in, kendisine söz verdiği takım elbise ve ayakkabıların Fethi Bey'e özellikle hatırlatılması isteği de mektubun sonunda yer almaktadır.

⁴ İsmail Bey'in eşi Melahat Hanım ise Serasker Rıza Paşa'nın oğlu Süreyya Paşa'nın kızıdır. Süreyya Paşa'nın oğlu Hayri Bey de Latife Hanım'ın kız kardeşi Vecihe Hanım'ın eşi. M. Sadık Öke- Fatih Bayhan, Teyzem Latife, Atatürk'le Geçen Bir Ömrün Saklı Kalmış Hikayesi, Pegasus Yayınları, İstanbul, Nisan 2011. s.57-58

2. Latife Hanım'ın, Mustafa Kemal'den Ayrıldıktan Sonra Galibe Hanım'a Yazdığı Mektuplar

2.1. 29 Ağustos 1925 Tarihli Mektup

Latife Hanım'ın Galibe Hanım'a gönderdiği bu mektubun tarihi açıdan büyük bir önemi vardır. Çünkü, Latife Hanım Mustafa Kemal'den ayrıldıktan sonra ilk defa en açık şekliyle duygularını, düşüncelerini, hissiyatını ve ruh halini paylaştığı. Bu tespiti doğrulayacak en önemli ifadelerden biri, “*..Kimseye ne yazdım ne de bir şey söyleyebiliyorum. Galibe yalnızım, benim biricik kardeşime açıyorum.*” cümlesidir. Latife Hanım ilk defa yüreğini yakan bu ayrılık ateşinin nasıl bir şey olduğunu en saf ve en temiz şekliyle bu mektubunda ortaya koymuştur. Hatta Galibe Hanım uzakta olduğu için, olan biteni olduğu gibi öğrenemeyeceğinden onu doğrudan kendisi aydınlatmaya çalışmıştır.

Bu mektuptan şu gerçek de öğrenilmektedir ki; Latife Hanım ile Mustafa Kemal arasında, her karı koca arasında olabilecek tartışma ve gerginlikler yaşanmıştır. Hatta bu durumun yoğun bir hal almasından dolayı Latife Hanım İzmir'e gitmeyi kabul ederek ortamın yumuşayacağını düşünmüştür.

Yine bu mektuptan, Latife Hanım'ın İzmir'e gittiğinden itibaren Mustafa Kemal'e mektuplar yazdığı, mektuplarının sevgi dolu olduğu, kocasına itidalli olma çağrısı yaptığı, ancak bütün yazılanların etkili olmadığı da ortaya çıkmaktadır.

Latife Hanım bu ayrılığın temel nedenini; Mustafa Kemal'in yakın çevresine, hatta en yakınlarındaki insanların dedikodularına bağlamıştır. Özellikle Latife ve Galibe hanımların ortak tanıdıkları bir kadının ve evine aldığı kuzenin bu işe çanak tuttuğunu yazmıştır. Adından söz edilmeyen bu hanımefendinin kim olduğu tespit edilememiştir. Çankaya Köşkü'nün müdavimlerinden birinin eşi olma ihtimali çok yüksektir. Kuyusunu kazdığına inandığı kuzeni ise Halit Ziya Uşaklıgil'in oğlu Vedat'ın olması kuvvetle muhtemeldir.⁵ Latife Hanım'ın yakın aile üyelerinden olan bu şahsa mektupta oldukça kızgın olduğu gözlenmektedir.

Latife Hanım evlendiği ilk günden beri Mustafa Kemal'den hiç ayrılmamış, bir eş olarak Mustafa Kemal de onu her gittiği yere yanında götürmüştür. Avrupa'da eğitim görmüş, zengin ve bir o kadar da görgü sahibi, fikir sahibi, düşüncelerini açıkça söyleyecek kadar cesur olan Latife

⁵ İpek Çalışlar, Latife Hanım, Doğan Kitapçılık Aş.İstanbul, Haziran 2006, s.332-335.

Hanım, Mustafa Kemal için, yapacağı devrimler özellikle de kadın hakları ile ilgili devrimler için tam bir örnek ve destek oluşturmaktaydı. Latife Hanım haklı olarak bu durumu, kolundan tutulup elim deryasına fırlatılarak ağır bir ızdırabın içerisinde olmak şeklinde ifade etmiştir.

Latife Hanım çok üzgün, ne yapacağını şaşırılmış, günlerdir ağlayan, hastalanmış, zayıflamış bir halde olduğunu ve bir dost desteğine ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Bu dost ve arkadaş ise Galibe Hanım ve eşidir. Yine bu mektupta Fethi Bey'den prensip sahibi, ilkeli bir insan olarak söz etmiş, çok uzakta olmasından dolayı da onu büyük bir kayıp olarak görmüştür. Latife Hanım; Galibe ve Fethi çiftleri eğer Paris'te olmasalardı bu ayrılığın yaşanmayacağı inancına sahiptir. Bu iki insanın kendisi için ne kadar vazgeçilmez olduğunu bir kez daha mektupta açıkca ortaya koymuştur.

Bu mektup, aynı zamanda büyük bir aşkın delili olma özelliği de taşımaktadır. Latife Hanım her şeye ragmen, çektiği acı ve ızdıraba karşın kendisini hep yokladığında Mustafa Kemal'i sevdiğini hissetmiştir. Bu sevginin, aşkın baki olacağını söylemiştir ki gerçekten de öyle olmuştur. Mustafa Kemal'e olan sevgisini bir ömür boyu hiç ama hiç kaybetmemiş; onun için de bu acının kolay kolay geçmeyeceğine inanmıştır. Kendi ifadesiyle "hayatını her şeyini bir çift mavi göze bağlamıştır."

2.2. 16 Ekim 1925 Tarihli Mektup

16 Ekim 1925 tarihli bu mektuptan, Latife Hanım'ın 29 Ağustos tarihli mektubuna Galibe Hanım'ın cevap verdiği, Latife Hanım'ın bu mektuba karşılık gayet mahrem bir mektup yazıp taahhütlü gönderdiği, hatta bir süre haber alamayınca endişeye kapıldığı anlaşılmaktadır. Ne yazık ki bu mektupları görme imkanı olmadığından Galibe Hanım'ın Latife Hanım'a nasıl cevaplar verdiğini nasıl bir yorum ve değerlendirme yaptığını tahmin etmek zorlaşmaktadır.

Ekim ayında gönderdiği mektupta sıkıntı, keder ve ızdırabının derin olduğunu yineleyen Latife Hanım'ın; dışarı çıkmadığı, eve kapanmış bir vaziyette hayatını sürdürdüğü görülmektedir. Bu haliyle yani üzgün ve kederli bir yüzle dışarı çıkıp alemleri üzmenin doğru olmayacağını düşünmektedir. Ayrıca "Düşenin dostu olmaz." atasözünü hatırlatan "Felaketzedelerin dostu olmaz." diyerek bu ayrılık olayı üzerine yalnız kaldığını vurgulamıştır. Büyük bir ihtimalle bu kötü günlerinin tek dostu Galibe Hanım'dır.

Bu mektuptan şu da anlaşılmalıdır: Aslında Latife Hanım'ın yazacağı söyleyeceği çok şey vardır; ancak arkadaşının fazla üzülmelerini istemediğinden bunu dile getirmemiştir. Bu zor günlerinde kendisini ziyaret edenler arasında Galibe Hanım'ın annesinin olduğunu ve bu ziyaretten çok memnun kaldığını da dile getirmiştir. Bu yakın arkadaşlık ve dostluğun önemli göstergelerinden biri de yine bu mektupta ortaya çıkmaktadır: Galibe Hanım Paris'e giderken bir kaç sandık özel eşyasını Latife Hanım'a emanet etmiştir.

Latife Hanım daha önce gönderdiği mektuplarda Galibe Hanım'dan Paris'ten elbise alıp göndermesini istemiştir. Ekim 1925 tarihli bu mektuptan elbiselerin gönderildiği anlaşılabilir olup, mektubun sonunda bir toplama işlemi yaparak borcunun olup olmadığını sormayı da ihmal etmemiştir.

2.3. 11 Kasım 1925 Tarihli Mektup

Latife Hanım'ın Mustafa Kemal ile evliliklerinin sonlandırılmasının yaşandığı bu ilk aylarda, iç dünyasında yaşadıklarının, bir kadın hissiyatının en sıcak, en samimi şekilde dile getirildiği mektuplardan birisi de 11 Kasım 1925 tarihli bu mektuptur.

Bu mektubun girişinde, diğerlerinde olduğu gibi Galibe Hanım ile olan dostluk arkadaşlık ve sırdaşlığının bir kez daha vurgulandığı görülmektedir. Ankara'da ilk tanıştıkları günden itibaren ilişkilerinin hep geliştiği ve bunun da kardeşliğe dönüştüğü yazılmıştır. Galibe Hanım ile tanışmasını çöl ortamında temiz bir su kaynağına kavuşmaya benzeten Latife Hanım, iki buçuk yıllık evliliği süresince, her ne zaman başı sıkışsa Galibe Hanım'a koştuğunu dile getirerek kendisi için nasıl bir öneme sahip olduğunu tekrar tekrar vurgulamıştır.

Ekim ayında yazdığı mektupta dile getirdiği çok özel mahrem mektup konusunu, bu mektupta da dile getirmiştir. Konsolosluk adresine gönderdiği mektubun üzerinde bu kadar durması bu mektupta çok özel sırların paylaşıldığı ve bunun hiç kimse tarafından bilinmesinin istenilmediği anlaşılabilir. Galibe Hanım'ın Latife Hanım'ın mektuplarına cevap yazmasına rağmen bu konuya açıklık getirmemesi de ayrıca dikkat çekicidir. Bu durum mektubun başkalarının eline geçtiği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Büyük ihtimalle Latife Hanım'ın üzülmemesi için yazdığı mektuplarda bu konuya değinmemeyi tercih etmiş olmalıdır.

Latife Hanım bu mektubunda da Galibe Hanım'a yazdığı teselli edici düşüncelerinden dolayı teşekkür ederken, kendisine çok ihtiyacı olduğunu,

görmek istediğini yanında olmayı çok çok arzu ettiğini yazarak yalnızlığını bir kez daha vurgulamıştır. Hatta şu ifadesi, “Hem o kadar yalnızım ki... Sana kalbimi açmaktan meni’ nefis edemiyorum” bu yalnızlığın hangi boyutta yaşandığını göstermesi bakımından önemlidir. Yine bir başka ifadesi, “Halimi görsen acırsın. Dal üstünde yaşar gibiyim.” Latife Hanım’ın gerçekten derin bir acının ve yalnızlığın pençesinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Latife Hanım can dostunun kendisine tamiri imkansız hiç bir şeyin olmadığını yazdığını hatırlatarak, bazı arkadaşların uğraştığını ancak kesin bir sonuç alınmadığını, zamanın her şeyin ilacı olduğu söylenir ama kötü insanların da olduğunu unutulmaması gerektiği hatırlatmasını yaparak, bir gerçeğe de dikkat çekmiştir. O da bu ayrılığı isteyenlerin olması gerçeğidir.

Latife Hanım, kendi ifadesiyle günlerinin “cigara içerek, düşünerek” geçtiğini, gözlerinin fazla bozulduğunu bu yüzden kitap okuyamadığını belirtmiştir. Aile içinde kendisiyle kız kardeşi Münci’nin daha çok ilgilendiğini, hatta hamile olan kardeşinin kızı olursa kendisine vereceğini söylediğini ama kendisinin buna inanmadığını da belirtmektedir.

Mektubun sonunda Latife Hanım, Galibe Hanım’a şu itirafta bulunmaktadır: Eğer kendisi de onlarla beraber Paris’e gitmiş olsaydı bu hazin olayın yaşanmayacağıdır. Burdan şu gerçeğe ulaşma imkanı doğabilir; Son bir kaç ay Mustafa Kemal’le oldukça yoğun sıkıntılar yaşanmış; eğer Paris’e gitmiş olsaydı bunların yaşanmayacağı ve bu evliliğin bitmeyeceğidir. Tabii bu tür yaklaşımlar yaşananlardan dolayı duyulan pişmanlığın göstergeleridir. Evet Latife pişmandır, herşeyini bağladığı bir çift mavi gözden ayrılacağını hiç beklememiştir. Onun için her geçen gün umutsuzluğunun arttığı ve hep geriye dönüp şurada şunu yapsaydım bu olmazdı şeklinde kendine çıkışlar aramaktadır.

2.4. 18 Ocak 1926 Tarihli Mektup

Eldeki mevcut mektuplardan son mektup, 18 Ocak 1926 tarihli bu mektuptur. Bu mektubun en dikkat çekici yanı oldukça kısa yazılmış olmasıdır. Giriş kısmında Latife Hanım her zaman yazmak istediğini ama bir türlü yazamadığını, “Ne yazayım, ne söyleyeyim? sorularıyla yazılacak çok şeyin kalmadığını söyler gibidir.

Bu kısa mektupta dikkat çeken en önemli bilgi, son zamanlarda Paris’e gidenlerden Galibe Hanım’ın bu ayrılıkla ilgili çok şeyler dinlediğidir. Latife Hanım Galibe Hanım’ın samimiyetine inandığını vurgulaması kendisi ile ilgili mutlaka olumsuz şeyler anlatıldığı kanaatini oluşturmaktadır.

Yine bu son mektuptan Latife Hanım'ın Mustafa Kemal'in kız kardeşi Makbule Hanım'la görüştüğü de ortaya çıkmaktadır.

Bir diğer önemli bilgi de İstanbul'da 1926 Ocak ayında kar yağmış olmasıdır. Latife Hanım saatlerce pencereden dışarıyı seyretmiş ve yine kendi ifadesiyle “ ...bilsen neler düşündün ” diyerek Galibe Hanım'a iç dünyasını hatırlatmıştır.

SONUÇ

Galibe Hanım'a yazılan yedi mektup, 29 Ocak 1923 – 5 Ağustos 1925 tarihleri arasında, İki yıl, altı ay, yedi gün evli kalmış olan Latife Hanım ve Mustafa Kemal'in evliliklerinin son aylarıyla, boşanmalarının ilk aylarını içine alan çok hassas bir zaman diliminde yazılmış olması içerik ve özellikle de Latife Hanım'ın iç dünyasını yansıtmaları bakımından ayrı bir kıymet taşımaktadır.

Boşanma öncesi yazılan ilk üç mektupta Latife Hanım'ın psikolojisinin iyi olduğu gözlenmektedir. Sadece Ankara'dan Çankaya'nın o yoğun ve girift ortamından sıkıldığını ifade etmektedir. İstanbul'a gidip bolca giyineceğini ve gezeceğini söylemesi Çankaya'nın yani Mustafa Kemal'in huzur-u mutad çevresinden sıkıldığını anlamak mümkündür. İki buçuk yılı aşkın Çankaya'da kalan Latife Hanım Türk Devleti'nin kuruluş ve inşa edilmiş sürecine en yakından şahidi olmuştur. Tabii bu süreç ona hem Mustafa Kemal'i hem de yakın çevresini daha iyi tanıma şansı vermiştir. Latife Hanım ve Mustafa Kemal'in evlilikleri ile ilgili yapılan çalışmalarda da olduğu gibi, Mustafa Kemal'in bu yakın çevresi içerisinde evet efendimciler başta olmak üzere bir kısmı Latife Hanım'ı rahatsız etmiştir. Özellikle Mustafa Kemal'in akşam sofralarındaki gece yarısına kadar süren çalışmaları özellikle de içki meselesi aralarındaki tartışmaların başlamasında ve yoğunlaşmasında baş etken olmuştur. Ayrılmadan önceki mektuplarda yoktur ama 1925 Ağustosundan itibaren yazdığı mektuplarda bu yakın çevre hiç de iyi bir şekilde anılmamaktadır. Hatta bu evliliğin bitmesinde bu çevrenin büyük rol oynadığını Galibe Hanım'a her defasında hatırlatmıştır. Aslında Latife Hanım, 1925 yılı itibarıyla Mustafa Kemal ile aralarındaki tartışmaların yoğun olduğu bir zamanı yaşamasına rağmen mektuplarına bunu yansıtmamıştır. “Ufak bir değişikliğe ikimizin de ihtiyacı var” diyerek bir İstanbul seyahati düşüncesiyle meseleyi geçiştirmiştir. Ancak, İzmir'e gitmesi kendisinden istenip onun da kabul etmesinden sonraki gelişmeler üzerine yazdığı mektuplar ruhsal ve psikolojik durumunu yansıtan cümlelerle doludur.

1925 Ağustos’u itibariyle gönderdiği mektuplardan Latife Hanım’ın hem ayrılıkla hem de Mustafa Kemal ve yakın çevresi ile ilgili samimi hislerini, düşüncelerini, yargılarını ve algılarını öğrenme imkanı bulunmaktadır.

Latife Hanım, İzmir’e gitmeye ikna olurken, aklının ucundan ayrılık, boşanma diye bir şey geçirmemiştir. Resmi belge kendisine 5 Ağustos’ta ulaştığında psikolojisi kısaca her şeyi çökmüştür. Büyük bir şok yaşamıştır. Durumu anlamaya çalışmış ama bir türlü anlamlandıramamıştır. Çünkü, Mustafa Kemal ile en son konuştuklarında aralarında bu anlamda bir görüşme olmamıştır. Onun için büyük bir darbe yediğine inanmaktadır. Haksızlığa uğradığını, hiç hak etmediği bir tavırla durumla karşılaştığını düşünmektedir. Bu da ruh ve düşün dünyasında büyük bir yıkıma sebep olmuştur. Bu acının kolay kolay da geçmeyeceğine inanmaktadır. Çünkü her şeye rağmen Mustafa Kemal’i sevmekte ve aşkının baki olacağı inancını taşımaktadır. Zaten çileyi, duygusal acıyı ve bedenin çöküşünü de bu hızlandırmış olmalı. Bu halet-i ruhiye içerisinde yazdığı ilk mektupdan itibaren bunu görmek mümkündür. Sıtma nöbetleri, karacık hastalığının başlaması, günlerce ağlaması, zayıflaması, sigara içmeyi artırması, gözlerinin bozulması bu çöküşün önemli göstergesi olmuştur.

Latife Hanım kendisini ailesi içerisinde bir kara leke olarak görmektedir. Saygın bir aileye leke sürmüş kirletmiş gibi bir büyük suçluluk duygusu içerisinde. Bundan dolayı kendini yalnızlığa terketmiştir ki bunu her mektubunda dile getirmiştir. Kendisini bu yalnızlık ve elim deryasının çukurundan sesini duyacağına inandığı ve anlayacağına emin olduğu tek bir insan vardır o da Galibe Hanım’dır. Bundan dolayı bütün hissiyatını iç dünyasını en yalın haliyle onunla paylaşmıştır. Galibe Hanım onun için “çöl ortasında tertemiz bir su kaynağı” olmuştur.

Kasım ayında yazdığı mektupta “ görsen acırsın halimi” cümlesinden kendisini acınacak biri olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Yardıma ihtiyaç duymaktadır. Her defasında Galibe Hanım’dan kendisine sıklıkla mektup yazmasını, yol göstermesini, akıl vermesini, düşüncelerini paylaşmasını istemektedir. Hatta bu yalnızlık ve kimsesizlik duygusu o kadar hat safhaya ulaşmıştır ki, Galibe Hanım’ı görmek istediğini ve bunun şimdilik imkansız olmasına da çok hayıflandığını belirtmektedir. Mektubundaki “...dal üstünde yaşar gibiyim...” cümlesiyle aslında hayatın onun için hiç bir şey ifade etmediğini, anlamsızlaştığını, hayata tutunacağı bir şeyinin kalmadığını düşünmektedir. Kendi ifadesiyle hayatını anlamlandıran her şeyi bir çift mavi göze bağlamıştır. Ama şimdi o gözleri kaybetmiştir. Bu da büyük bir aşkın yarattığı duygusal çöküntünün en açık göstergesidir.

**LATİFE HANIM'DAN GALİBE HANIM'A YAZILAN OSMANLI
TÜRKÇESİ MEKTUPLARIN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE
TRANSKRİPTİ**

1

Çankaya

**25 Nisan 1341
(25 Nisan 1925)**

Benim kıymetli Galibeciğim

Beni son derece mütehasıs eden mektubuna teşekkür ederim.

Güzel kardeşim: günler geçdikce arkanda bıraktığın boşluk o kadar derin ve acı oluyor ki, bunu ancak tatlı satırlarla bir nebze unutturabilirsin. Paris'e salimen muvasalatınızı ve sefaretteki apartmanınız ihzar edilmekte olduğundan bir otele yerleştiğinizi işitdik. Bizim bütün arzumuz sizi memnun ve müsterih görmektir. Biz onbeş günden ber çok üzüntülü bir hayat geçirdik. Kemal'in parmağındaki a'rıza netayici itibariyle mühim ve hayati idi. Tedaviyi yaptırmağa karar vermek uzun münakaşalara sebebiyet verdi. Bu hayata merbut olan o'da ve akraba tedavinin behemahal yapılmasına tarafdard idiler. Halbuki istanbul'dan getirtilen mütehasıs doctor(Haim effendi namında bir musevi) taht-ı müşahedeye almakla iktiza etdi. Ve muhitini ikna kabiliyetini gösterdi. Hamd olsun bugün tehlike tamamen zail olmuş ve doktorda İstanbul'a avdet etmişdir. Bütün bu günler zarfında benim halimi tasavvur edebilirsin. Ev bir arı koğanına benziyordu. Gelenler, gidenler, yatanlar müte'addid idi. Fakat herşeyden ağır olan Paşanın bütün gayretine ragmen gizleyemediği te'siri idi. Bir iki gündenberi memnun ve müsterihdir. Hele Kürd Said ve maiyetinin derdesti hepimizi çok sevindirdi. Paşa mütemadiyen: "İşte cumhuriyet ordusu böyledir, Yunanlıların Paşa kumandanını irtica'a ve isyanın baş kumandanını ele geçirdi."

"O tekin değildir. Ona çatmamak lazımdır" diyor. Her gün mühim vesaik elde edilmektedir. Bu isyanın suret-i tertibi hakkında öyle ma'lumata tesadüf ediliyor ki hayret etmemek mümkün değildir.

Babamla Münci onbeş gün burada kaldılar. Babam üç gün evvel avdet etdi. Münciyi eniştesi alıkoydu. O kadar uslanmış , öyle terbiyeli bir efendi olmuş ki, görenlerin çok hoşuna gidiyor. Yakında yeni evlilerde gelecek. Bir buçuk ay sonra İstanbul'a kadar uzanmamız ihtimal dahilindedir. Ufak bir değişikliğe her ikimizinde ihtiyacımız var. Ankara'yı çok severiz. Fakat

burada geçen hayat o kadar kesifdir ki arasıra bu muhitten uzaklaşmak zaruridir. İstanbul'a gitmekten bahs ediyordum. Orada güzel giyinmeğe ve çok gezmeye karar verdim. Bana bu hususda en ziyade yardım edecek sensin. Geçen gün geuuy model göndermişti. Fevkalede bir şey gördüm. Çünkü kağıd üstünde bu şeyi anlayamıyorum. En ziyade beğendiklerimi leffen gönderiyorum. Senden çok rica ederim. Oraya kadar ihtiyar zahmet ederek modelleri gördükten sonra benim için bir kolleksiyon intihab et. Sana ne kadar müteşekkir ve minnetdar kalacağımı tariff edemem. Giyeceğim kalmadı desem doğrudur. Şimdi u vogue olan diğer evlerden de bir kaç model beğenirsen hiç tereddüt etmem. Gelecek hafta namına bir miktar para göndereceğim. Beni ma'zur görürsün değil mi güzel kardeşçim? Paşa Fethi beğefendiden bizim yeni evlenmiş iki kopl için birer hediye intihab etmelerini rica etmişti. Kendilerine hatırlatırsan çok memnun olurum. İsmail zannederim Paris'e gelmiştir. Yine çılgınlık ve yaramazlık yapıyor mu? Sen onları ne kadar himaye eder mazurlarını ihtar edersin. Bütün aileye karşı muhabbetini isbat etmiş olursun. Onun adam edilmesi Fethi beğefendiyle senin elinizdedir. Paşa ile birlikte Fethi beğefendiyle senin bayramınızı tebrik ederiz.

Muhabbetle güzel gözlerinden yanaklarından öperim. Benim sevgili kardeşim Resmine intizar etmekteyim çocukların ne derece özlendiğini tasavvur edemezsin. Her ikisine de beni hatırlat. Tasa ve Nazlı Hanım'a Selamımı söylemişin.

Latife Gazi Mustafa Kemal

2

Kardeşim

Gerek lef ettiğim isimlerin modemlerden gerekse başka evlerde göreceklelerinden gündüz için yedi sekiz takım , gece için 4-5 takım, bir gündüz için manto, bir gece için fap veya manto intihab edib ısmarlamamı çok rica ederim. Üç haftadan evvel hepsi belki hazırlanmaz. Fakat iki defa da göndermek mümkün olur. Artık sen nasıl arzu edersen öyle yaparsın.

(Mektubun devam eden iki sahifesi Fransızca ama başlık Osmanlıca "ölçüm" bu başlık altında Latife Hanım vücut ölçülerini Fransızca olarak yazmıştır. Çok özel ve mahrem olarak gördüğümüzden mektubun bu kısmı yayınlanmayacaktır.)

Geuuyi den aldığım mektubda ölçü olarak bir elbise istiyorlar. Fakat benim vücuduma iyi giden elbisem olmadığından ölçülerimi lef ediyorum. Kendilerine de ayrıca mektub yazıp senin gideceğinden ve icab eden evamiri

vereceğinden bahs edeceğim. Sana zahmet veriyorum. Fakat emin ol hiç çekinmiyorum. Senin muhabbetini samimiyetini o kadar iyi biliyorum ki, benim için alacağın böyle zahmetlerden bizar olmayacağına eminim. Muhabbet ve yine muhabbet.

Lauoin'den bir model beğenmişdim. Ve onu ısmarlamanı rica etmişdim. Oraya kadar gidebildin mi? Belki orada da başka güzel şeyler vardır.

İmza

3

**27 Haziran 1341
(27 Haziran 1925)**

Sevgili kardeşim kıymetli Galibeciğim.

Mektubuna hemen cevap veremediğime mütessirim.

Bu ay sıtma nöbetlerinden o kadar sarsıldım ki başımı kaldıramaz bir halde idim. Tabii hemen kinin tedavisine başladım. Bir kaç gündür sanki te'sirat-ı heraiye dolayısıyla muntazam aks etmeyen bir telsiz telefon konseri dinliyormuşum gibi kulaklarımda mütemadiyen uğultu var.... Çocukları çok merak etdim. Kızamık mikrobunu acaba nereden aldılar?

Bana lütfen sıhhatleri hakkında malumat ver. Her ikisini de ne kadar sevdiğimi bilirsin. Vaad etmiş olduğun resimleri unutmadım. Her gün bekliyorum.

Melahat Hanım'la İsmail'in kavgasına, bilhassa dövüşle neticelenen bir karı koca kavgasına hayret etdim. En büyük kabahat elbette İsmail'dedir. Ben şimdiye kadar tamamen bitaraf kaldım. Ne aile efradı bana bir şey yazdı. Ne de ben müdahale etdim. Yalnız Fethi beğefendiden bir tek ricada bulunacağım. İsmail vazifesinde hatalı ise memuriyetine nihayet versinler. Eğer sefir hazretlerini mahzun ediyorsa hayat-ı hususiyesi kendisine aiddir. Bu sabah bir kaç günden beri İstanbul'da olduğunu öğrendim. Me'zuğidir, ma'zulhidir? Bilemiyorum. Elbette vekayi' hakikati gösterecektir.

Burada havalar gayr-i muntazam devam ediyor. Bazen çok sıcak, bazen rüzgarlı. Komşularımızın hepsini tanırısın. Ara sıra buluşuyoruz. Bilirsin ki ben evde oturmağı çok severim. İki defa sizin eve gitdim. O kadar müteessir oldum ki; zavallı kadın : "tabiiyi efendim. Evin her köşesinde Galibe Hanım efendiyi aliyi arıyorsunuz" dedi. Gülümseyerek (nevet) dedim ve uzun uzadiye senden bahs etdik.

Gelelim bizim tuvaletler meselesine. Sana bir çok zahmetler veriyorum. Fakat biricik kardeşimsin. Hiç çekinmediğime emin ol. İzzet Melih Beg henüz avdet etmemiş olacak, zira ben elbiseleri almadım. Kim bilir ne güzel şeyler intihab etdin. Tkelsteru'a bir kaç çift ayakkabı ısmarlama bildin mi? Bu hususda ne kadar zahmet çektiğimi bilirsin. Senden bir düzine lyes'in ince çoraplarından da isteyeceğim. Posta ile göndersen belki daha çabuk gelir.

Paşa bu sabah: Galibe Hanımefendi'ye yazdığında kendilerine hem samimiyetlerimi takdim et, hemde Fethi Beg kardeşimize vaad etmiş olduğu elbise ve ayakkabı numunelerin hatırlatmalarını rica et diyordu. İşte biz karıkoca her ikinizi de mütemediyen yoruyoruz. Mektupların ve Paris'deki hayatına aid intibaata intizar edeceğim. Muhabbetle güzel gözlerinden öperim. Benim cici kardeşim.

Fethi Beğefendiye selamlarımı söylersin.

Latife Gazi Mustafa Kemal

4

İstanbul- Ekselsiyor Apartmanı

29. 8. 1341

(29 Ağustos 1925)

Annem, babam ve kardeşlerim sana ve Fethi Beyefendi'ye arz-ı hürmet ediyorlar

Benim ince hisli yüksek ruhlı Galibeciğim: Senin muhabbetin, samimiyetin daima bahddır.... Bundan emindim. On günden beri mektubunu nasıl beklediğimi tasavvur edemezsin. İnsanlar, hayatta nadiren hakiki arkadaşta tesadüf ederler. İşte biz birbirini aynı derecede anlayan ve takdir eden iki arkadaşız.

Galibe: Hayatın en acı bir darbesi teveccüh etdi. Tabi'i, uzakdan, hakikati anlamak oldukça müşküldür. Lakin beni çok yakından tanıdığım için, seni üç dört satırla biraz tenvir etmeği faideli buldum. Gazetelerde okuduğun tebliğ resmi arzu-ı ammaye iktiranan yazılmışdır. Buna müteakiben karar vererek ayrılmadık. Her karı koca arasında vaki' olabilecek ufak bir münaza'a neticesinde iki tarafın gergin sinirlerinin biraz sükunet bulması için, benim bir iki ay İzmir'de ailem nezdinde, ikametim faideme görülmüş, bende söz dinlemiş olmak için muvafakat etdim. Halbuki, ben, orada göz yaşları dökerken, kocama i'tidal tavsiye eden muhabbetkar

mektuplar gönderirken, o kurduğu planı tatbikle meşgul olmuş. Benim arkamdan herkes bizi ayırmağa çalışmış. En İ'timad ettiğimiz (senin ve benim) bir Hanımefendi hayret edilecek mahalle dedi koduları yapmış. Hatta iyilik maksadıyla eve aldığım kuzenim dahi aleyhime çalışmış. Nihayet on gün zarfında aslı olmayan dedikoduların, ve sükunet bulmayan bir öfkenin tesiriyle karar verilmiş. Ve beş Ağustosda en iptidai bir şekilde tasdikname gönderilmiş

Ben her şeyi aklıma getirirdim. Fakat Türk Cumhuriyeti'nin Türk Medeniyetinin banisi telakki ettiğim zat-ı muhteremin, severek, görerek aldığı karısına, iki buçuk sene el ele vererek, inkılab uğruna diyar diyar dolaştırdığı arkadaşına, büyük bir darbe indireceğini kat'iyyen düşünemiyordum. 8 Ağustos sabahı felaket haberini getiren zatı görünce, bende, senin kadar şaşırdım. O günden beri çılgın bir haldeyim. Mütemadiyen vaziyeti tahlile çalışıyorum. Elan inanamıyorum.

İzmir'de, doğduğum, sevdiğim, evlendiğim ve nihayet felakete uğradığım odada, sabahdan akşama kadar, sakın, sakın, ağlıyorum. Babam bu hale tahammül edemedi. Ve beni zorla İstanbul'a getirdi. Şimdi de, nice ali vasıflı tahaddümlere sahne olmuş, İstanbul'un güzel çehresine bakarak ağlıyorum. Eğer kocamı sevmeseydim..... belki çabuk müteselli olurum. Fakat kendimi çok yokladım. Bütün tahkiramiz ve acı muamelelere ragmen, ona karşı beslediğim derin AŞK bakidir. Çünkü en büyük kabahatin muhitinde olduğuna kanaatim vardır. Sana fazla söylemeğe hacet yoktur. Sen, bu vaziyette ne kadar müteellim ve bedbaht olduğumu anlarsın. Değil mi Galibeciğim?

Çok müteessifim ki: Fethi beğefendi uzaklardadır. Hiç bir kuvvetin çeviremediği bir prensipe malik olduklarını çok yakından bildiğim için, söyleyecekleri bir iki sözün hakkımızda elbette hayırlı olacağından eminim.

Mütemadiyen düşünüyorum. Bir taraftan hastayım da. Esasen dehşetli sıtma nöbetleri eksik değildi. Bu elim birde karacık hastalığı getirdi. Beni görsen tanımazsın, çok zayıfladım.

Galibeciğim: hayattan o kadar bizarım ki: mefkurem,.. emellerim.. saadetim.. herşeyim bir faktapaya, bir çift mai göze bağlanmıştı. Ben bu gün saadeti ondan bekliyordum. Halbuki o ... beni fırlattı , atdı. Hem nereye?... Elim deryasına! Artık **cafuıcı** yi geçmiş olacak! başka ne diyeyim! Bu hareketi başka neye atf edeyim? Kimseye ne yazdım nede bir şey söyleyebiliyorum. Galiba yalnızım, benim biricik kardeşime açıyorum. İnşallah mümkün olurda seni bir defa daha görürüm. Ne yapacağım henüz

sahih değildir. Kararımı ancak bir iki ay sonra verceğim. Fethi Beyefendi'ye hürmetlerimi söylersin. Samimi irşadatlarına daima aşk-ı ihtiyaç ederim. Galibe çok yalnızım. Bana yaz, hem akıl ver, seni ne kadar dinlediğimi bilirsin. Muhabetle güzel gözlerinden, yanaklarından öperim. Çok kıymetli kardeşim.

Latife'den

5

İstanbul

16 Teşrinievvel 1341

(16 Ekim 1925)

Çok kıymetli Galibeciğim

Vefakar ve samimi hislerle yazdığın satırlara mahrem bir suretde cevab vermişdim. Mektubu taahüdü göndermişler. Uzun zamandan beri senden habersiz kalmak, beni mektubumun vasıl olub olmadığı hakkında tereddüde sevk etdi.

Bilsen Galibe! hayatım ne kadar karanlık ! Elem ve ıztırabım ne kadar derin....

Ne yapacağımı şaşırđım...desem doğrudur. Beni sevdiğini bildiğimden, seni üzmemek için daha sık yazmıyorum.

Geçenlerde sevgili annen beni ziyarete geldi. Ne ince, ne zarif bir anne! O kadar sevdim ki, giderken elini ve yanağını öpmek için müsaade istedim. Ve sana muhabbetlerimi yazmasını rica ettim. Henüz sokağa çıkmadım. Me'yus ve mükedder bir çehre ile alemlü üzmenin ne ma'na var. Bahusus ki felaketzedelerin dostu azdır. Fakat bir az iyileşince valideni behemahal ziyaret etmek arzusundayım.

Galibe: sana bir şey soracağım. Kınamazsın değil mi? Bana Paris'den bir çok elbise göndermişdin. Acaba borcum var mı? Diye hergün kendimi yiyiyorum. Bir de emaneten bırakmış olduğun sandıklar vardı. Onlar buradadır. Ben mi muhafaza edeyim? Yoksa validene mi göndereyim?

Güzel Galibeciğim: Beni unutma. Bilirsin ki senin muhabbetin benim için çok kıymetlidir. Vaad etmiş olduğun resme bir türlü malik olamadım. Derin bir muhabbet ve samimiyetle o güzel gözlerinden öperim. Kardeşim.

Latife

6

İstanbul

**11 Teşrinisani1341
(11 Kasım 1925)**

Çok kıymetli Galibeciğim

Mektubunu derin hislerle tekrar tekrar okudum. Senin gibi samimi bir kardeşe malikiyet ne büyük tesellidir. Ankara'da ilk tanıştığımız gün en canlı hatıratım meyanındadır... Bana çöl ortasında güzel berrak bir menbaa gibi görünmüşdün. Her geçen gün muhabbetimizi , samimiyetimizi, o kadar aratdırmıştı ki seni hakiki bir kardeşden tefrik etmeyerek (**Fransızca iki kelime yazılı**) açık yüreklilikle görüşürdüm.

Biraz sıkılsam derhal sana koşardım. Mektubunda sana has olan incelikle beni teselli ediyorsun... Yine, eskisi gibi, güzel kalbinden kuvvet almaklığıma müsaade ediyorsun. Çok teşekkür ederim.

En büyük emelim seni bir defacık daha görebilmektir. Fakat şimdilik buna imkan yok ki.

Galibe: (.....) ki adresini bilmediğimden sefarethaneye bir mektub göndermişdim. Son derece mahremdi. Onu aldığından elan emin değilim. Zayı olduysa çok üzüleceğim. Kağıt üzerine tevdi' israr etmek mu'tadım değildir. Yine seni birazcık olsun tenvir etmek istemişdim. Hem o kadar yalnızım ki... Sana kalbimi açmaktan meni' nefis edemiyorum. "Gayr-ı kabil-i tamir hiç bir şey yoktur." diyorsan bazen arkadaşların çalıştığını bilmekle beraber henüz kati'yyet ifade edecek bir vaz'iyet hasıl olmamıştır. Zaman en müşkül vaz'iyetleri hal edecek bir kuvvet ve kudrete malikdir, derler. (**Fransızca bir cümle:** işte niçin tamamen ümitsiz değilim) Ma'mafih fena insanların mevcud olduğunu unutmamak lazımdır.

Halimi görsen acırsın. Dal üstünde yaşar gibiyim. İç çamaşırlarımı bile sandıktan çıkarmadım. O kadar da tenbel oldum ki.

Bütün günüm, düşünmekle, bol cigara içmekle geçiyor. Uzun müddet okuyamıyorum. Gözlerim çok bozuldu. Sebebini tahmin edersin. Ailem efradını ne kadar çok sevdiğimi bilirsin. Onlardan bile çekindiğimi söylersem şaşmazsın. Kendimi aralarında siyah bir nokta gibi görüyorum. Bahusus neşeli gençleri müteessir etmekten çok korkuyorum. Benimle en çok meşgul olan Veciheciğdir . Yakında anne olacak. Çok ağırlaştı. Görsen ne kadar mahzun. Daha doğmadan mütemadiyyen bebeden bahs ediyor. Kız olursa sana vereceğim, diyorsa da inanmıyorum. Hepsi sana selamlarını muhabbetlerini gönderiyorlar. Emin ol Galibe senden bahs etmediğimiz gün yoktur.

Fethi Beyefendi'ye arz-ı hürmet ederim. Bu gün gazetelerde avcı kıyafetiyle resimlerini gördüm. Paris'de güzel vakit geçirdiğinizden şüphe yoktur. Keşke o zaman benide bir kaç ay için beraber götürseydiniz. Belki bu felaket başıma gelmezdi.

(jeni) ile (Lanven) e aid hesabın bakiyesine (12,500 Frank) Cumartesi günü Osmanlı Bankası vasıtasıyla doğrudan doğruya sana göndereceğim. Her nekad zahmet olacaksa da kusura bakmazsın.

Bir an fazla para gönderib senden bir iki **hali(r)le şapka** istemek hatırıma geldi.

Fakat fazla zahmet vermektan çekindim. Hem şimdilik çıkmak niyetinde değilim.

Yeni bir haber alacak olursam seni mahlumatdar edeceğim tabi'dir.

Beni sık sık hatırlamanı bilhassa rica edeceğim. Mektubların iyi bir muska te'siri yapıyor.

Muhabbetle güzel gözlerinden öperim. Kardeşim.

Latife

Fethi beğefendiye arz-ı hürmet ederim

86000

3900

12.5000

7

**18 Kanunisani 926
(18 Ocak 1926)**

Sevgili Galibeciğim

Her gün aklımdasın...Fakat bir türlü yazamıyorum...Ne yazayım? Ne söyleyeyim?

Son zamanlarda Parisi ziyaret edenler müştahid di. Biliyorsun ki lehde, aleyhde, bir çok sözler söylediler. Hikayeler anlattılar...

Ben her şeye ragmen müsterihim. Çünkü muhabbetinden samimiyetinden eminim. Birbirimizi kafi miktarda tanırız değil mi Galibe?

Makbule hanımla uzun uzun senden bahs etdik. Selamlarınıza , nefis kokulara bilhassa teşekkür ederim.

Bu gün İstanbul harukulede güzel...Kar var...Her taraf bembeyaz. Saatlerden beri pencere önüdeyim. Bilsen neler düşündüm.

Hele seni Galibe ...o kadar büyük bir iştiyakla yad etdim.

Derin bir muhabbet ve samimiyetle güzel gözlerinden öper, yeni senenin bütün ailen hakkında uğurlu ve saadet olmasını temenni ederim, benim sevgili kardeşim.

İmza (Latife)

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akbulut, Dursun Ali; Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri ve İnkılâba Karşı Tepkiler, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

Bayhan; Fatih; Latife Hanım'ın Kağıtları, Pegasus Yayınları, İstanbul, Kasım 2007.

Çalışlar, İpek; Latife Hanım, Doğan Kitapçılık, İstanbul, Haziran 2006.

Güler; Ali; Atatürk'ün Son Sözü Ve Aleykümesselam, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2013.

Öke, M. Sadık - Fatih Bayhan; Teyzem Latife, Atatürk'le Geçen Bir Ömrün Saklı Kalmış Hikayesi, Pegasus Yayınları, İstanbul, Nisan 2011.

Mektuplar

25 Nisan 1925 Tarihli Mektup

Tarihsiz Mektup

27 Haziran 1925 Tarihli Mektup

29 Ağustos 1925 Tarihli Mektup

16 Ekim 1925 Tarihli Mektup

11 Kasım 1925 Tarihli Mektup

18 Ocak 1926 Tarihli Mektup

